

PROF. DR. MUSTAFA T. YÜCEL'İN İNSANCIL BAKIŞINDA HUKUK VE ADALETTE SOSYAL HİZMETLERİN DİKKATE ALINMASI

(Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6, m. 17, m. 18; Avrupa Sosyal Şartı m. 14, m. 16, m. 17; Anayasa m. 41, m. 90, m. 124, m. 137; Pekin Kuralları Kural 16 ve 22; 24 Nisan 2026 SHUDER Webinarı ve 2025 Adalet İstatistikleri Işığında)

SHU Nihat Tarimeri

Giriş:

Sistem Hangi İşleve Hizmet Ediyor ve Bu İşlev Yerine Getiriliyor mu?

Türk hukuk dünyasında ender insancıl hukukçulardan Prof. Dr. Mustafa T. Yücel, 2016 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan makalesine İspanyolcaya özgü ters soru işaretiyle (¿) başlar ve sorar: "Adalet sistemine ait her özel niteliğin şu iki yönlü soru ile irdelenip irdelenmediği: Hangi işleve hizmet için var olduğu? Ve bu işlev yerine getiriliyor mu?"

Bugün, 2026 yılında, aynı soruyu sormak zorundayız. Ve cevap, maalesef, hayır. Bu soru çocuklar ve gençler için daha da önemlidir.

Öte yandan sayılar, sayıların da ötesindedir. Her birisinin ayrı ayrı öyküsü de vardır. Gerçeği aramak için resmî açıklamalara göre 2025 yılında güvenlik birimlerine gelen suça sürüklenen çocuk sayısı 168.694, suç mağduru çocuk sayısı ise 266.849'dur. Bu çocuklar, aynı zamanda soruşturma evresinin de bir parçasını oluşturmaktadır. Adalet Bakanlığının açıkladığı bilgiler de bunu doğrulamaktadır. 2025 yılı için adalet yönetimindeki genel toplam çocuk sayısı (şüpheli + sanık) birlikte değerlendirildiğinde, çocuk koruma sisteminin parçası olan çocuk sayısı **1.199.815**'e ulaşmaktadır. Bu rakam, koruma boyutunun önemini açıkça ortaya koymaktadır. Güvenlik birimlerine gelen diğer başvurularla birlikte (543.538) ve adalet sistemindeki örtüşen işlem sayıları (497.162 + 267.110 = 764.272) dikkate alındığında (Adalet İstatistikleri 2025, Tablo 1.15, s. 91; Tablo 24.4), Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ve çocuk koruma kapsamında işlem yapılan genel toplam çocuk sayısı **1.307.810** olmaktadır.

Yücel'in "**istatistiksel özürlülük**" olarak adlandırdığı durum, tam da Türkiye'nin çocuk adalet sisteminde karşılığını bulmaktadır. On yıllık süreçte çocuk sanık sayısındaki %76,7'lik artışa rağmen, sistemin önleyici ve iyileştirici müdahaleyi de içeren terapötik/tedavi edici etkisi sorgulanmamış, sadece sayılar üzerinden bir "suç patlaması" söylemi inşa edilmiştir. Yücel'in vurguladığı gibi: "Hukuk teorisi, kavramlar ve soyutlamalarla dile getirilmekte,

gerçekleştirilmekte ve somutlaştırılmakta ise de, kurallardan biri ihlal edildiğinde cezalandırılan ve cezaevine konulmanın bir kavram değil, bir insan olduğu unutulmamalıdır.”

1. “Farklı Gezegenerler” ve Disiplinler Arası Körlük – Yetki Gaspının Kökeni

İnsancıl hukuka bakışıyla ender hukukçulardan Yücel, hukukçular ile davranış bilimcileri (psikologlar, sosyal hizmet uzmanları) arasındaki uçurumu “**farklı gezegenler**” metaforuyla açıklar: “Yargı mensubu hâkimler ve savcılar Mars’tan, davranış bilimcileri/psikolog/sosyal hizmet uzmanları Venüs’ten.” Bu ayrışmanın nedenlerini sıralar:

- Farklı dilleri konuşmaktadırlar; inter-disipliner eğitim alanlarının sayısı çok azdır.
- Değerler sistemleri ekseriya çatışma içindedir. Hukukçular için doktrinler, medeni haklar, örnek içtihat ve müvekkiline özel bir davada arzulanan sonucu sağlamak önemli bileşenlerdir.
- Hukukta kanıt kurallarınca gerçek belirlenirken, davranış bilimlerinde gerçek, deneylere, sistematik gözleme, güvenilir ve geçerli sonuçların tekrarlanabilmesine dayalıdır.
- Hukuk özgür irade varsayımına dayanırken, davranış bilimleri deterministik modellerle çalışır.

Bu uçurum, Türkiye’de sosyal hizmet uzmanlarının adalet sisteminden dışlanması en temel nedenidir. Hâkimler, savcılar ve avukatlar, sosyal inceleme raporunu (SİR) bir “bilirkişi görüşü” olarak değil, çoğu zaman bir “**formalite**” olarak görmektedir. Çünkü onların eğitimi, bu raporu okumayı, değerlendirmeyi ve içindeki sosyal teşhisi anlamayı içermemektedir.

Daha da vahimi, ÇKK m. 3’teki “sosyal çalışma görevlisi” tanımına psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik gibi sosyal hizmet eğitimi almamış mezunlar da dâhil edilerek **yetki gaspı (TCK m. 262)** kurumsallaştırılmıştır. 24 Aralık 2006 tarihli yönetmelik ise, kanunda olmayan hekim raporu zorunluluğu getirerek (12-14 yaş) ve 15-18 yaş grubunda SİR’i “gerektiğinde” isteğe bağlı hale getirerek **Anayasa’nın 124. maddesine** açıkça aykırı düşmektedir.

Yücel’in çarpıcı tespiti bu noktada daha da anlam kazanır: “Aile hukuku, çocuk hukuku, çocuk suçluluğu, uyuşturucu bağımlısı davasına bakan hâkim, sosyal çalışmacı olarak yer almaktadır. Bu konudaki ilke ve teknikleri kullanamadığında kötü bir sosyal çalışmacı olacaktır.” İşte Trabzon’da, Emirhan Nas’ın intiharına zemin hazırlayan sistemin bir parçası olarak onu tutuklayan sulh ceza hâkimi, işte Kemal Utku Taş’ın ölümüne göz yuman okul idaresi, işte Şanlıurfa ve Kahramanmaraş’ta silahlı saldırıları önleyemeyen sistem... Hepsi, “kötü birer sosyal çalışmacı” olmanın ötesinde, sosyal hizmeti dışladıkları için **kör, sağır ve dilsiz** kalmışlardır.

2. Önleyici, Koruyucu, İyileştirici “Terapötik” Hukuk Yaklaşımı ve “Post Yargılama Travması” – Anti-Terapötik Sonuçlar

Yücel, “**terapötik hukuk**” (**therapeutic jurisprudence**) kavramını merkeze alır. Önleyici, koruyucu ve iyileştirici ve de insancıl bakışa göre, “hukukun potansiyel bir terapötik ajan ve

araçlarla ele alınması, sistemde yer alan ajanların, araçların ellerindeki şişelere alabildikleri kadar insani sınırların sosyal bilimler alanlarından aktarılması gerekir.” Hukukun sonuçları itibarıyla insanı etkilediğini, bu sonuçların zaman zaman terapötik, zaman zaman ise anti-terapötik olduğunu vurgular.

Semra Omak kararında (AYM, B. No: 2015/19167, 17.07.2019), Anayasa Mahkemesi’nin ihlali tespit etmesine rağmen tazminat indirimini gerekçesiz bırakması, işte tam bir **“anti-terapötik sonuç”**tur. Emirhan Nas’ın annesine 27.500 TL ödenmesi, onun acısını dindirmemiş, adaletin tecelli ettiği duygusunu yaratmamış; aksine, bir çocuğun hayatının 2.500 TL’lik keyfi bir indirimle ucuzlatıldığı hissini pekiştirmiştir. Bu, Yücel’in deyişiyle, “yargılama sürecinin fizyonomisinin usul normlarından ziyade onu uygulayanların tutum ve davranışlarıyla şekillendiğini” gösteren somut bir örnektir.

Yücel ayrıca, çocuk mahkemelerindeki yüksek beraat oranlarının **“lekelenmeme hakkının ihlali ve post yargılama travması”** anlamına geldiğini söyler. 2013 verilerine göre çocuk ceza mahkemelerinde beraat oranı %40,7’dir. Bu oran, bugün de benzer seviyelerdedir. **Yaklaşık her iki veya beş çocuktan ikisinin** beraat ettiği bir sistemde, bu çocukların aylarca hatta yıllarca “sanık” sıfatıyla yaşadığı travma, Yücel’in işaret ettiği “post yargılama travması”dır. Sosyal hizmet desteği olmayan, sadece cezalandırma odaklı bir adalet sistemi, bu travmayı tedavi etmek bir yana, derinleştirmektedir.

Bu arada 24 Nisan 2026 tarihinde SHUDER tarafından düzenlenen “Çocukları Korumak: Mevzuattaki Güvenceler ve Uygulamadaki İhtiyaçlar” webinarında bir katılımcı, Pekin Kuralları Kural 16 ve 22, Avrupa Sosyal Şartı m. 14, 16, 17 ve ÇKK m. 44’ü hatırlatarak, kanuna aykırı yönetmelik düzenlemelerine ve “gerektiğinde” ibaresinin keyfi uygulamalarına dikkat çekmiştir. UNICEF ve Türkiye Barolar Birliği eğitmenlerinden de olan Av. Murat Aydın’ın yanıtı “mevcut hukuk böyle”, “eleştirmiyorum” şeklinde olmuş; yönetmeliğin iptali için Danıştay’da dava açılması, “gerektiğinde” ibaresine karşı itiraz edilmesi, yetki gaspı nedeniyle suç duyurusunda bulunulması gibi **somut eylem çağrıları yapılmamıştır**. Bu tutum, **“ağırlaştırılmış pasif avukatlık”** olarak nitelendirilmektedir. Oysa Yücel’in terapötik hukuk anlayışı, sadece “eleştirmeyi” değil, **aktif olarak sistemi iyileştirmeyi**, anti-terapötik sonuçları ortadan kaldırmayı emreder.

(Güncelleme notu: Aktif avukatlık, yetkisiz SİR’e itiraz etmeyi, 2006 yönetmeliğinin iptali için Danıştay’da dava açmayı, ÇKK m.44’e aykırı davranan kamu görevlileri hakkında TCK m.280’e dayalı suç duyurusunda bulunmayı, “suça sürüklenen” tanımının Anayasa m.38/4’ü ihlal ettiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yapmayı içerir.)

3. Hukuk Eğitiminin İnsanileştirilmesi ve “Klinik Hukuk” Gereği – Avrupa Sosyal Şartı m. 17 ile Bağlantı

Değerli hukukçu Yücel, hukuk eğitimini sert bir dille eleştirir: “Derslerdeki çeşitlilik yelpazesi yerine derinlik kazanımına öncelik vermek isteyen bir hukuk fakültesi geleneksellik kısılcacında kalarak daha esnek bir sistemi sebepsiz yere göz ardı etmektedir.” Ona göre, hukuk

fakültelerinde kriminoloji, adalet psikolojisi gibi dersler seçimlik olmaktan çıkarılmalı, en azından iki dönemlik zorunlu dersler haline getirilmelidir.

Daha da önemlisi, **klirik hukuk eğitimine** ivedilikle geçilmelidir. Yücel'e göre, "sosyal hizmet alanı, hukuk eğitimi ve uygulaması için yararlı bir bağlam sağlamaktadır. Klinik hukuk öğretimi bağlamında öğretim görevlisi ve öğrencilerin katılımı ile geliştirilecek klinik çalışmalarla, klinik hukuk öğretim görevlisi sosyal hizmet değerleri, ilkeleri, kavramları ve tekniklerini uygulama olanağı bulabilir."

Türkiye'de bugün, hukuk fakültelerinde klinik eğitim neredeyse yok denecek kadar azdır. Hâkim adayları, savcı adayları, avukatlar, bir çocukla nasıl görüşeceklerini, bir sosyal inceleme raporunu nasıl okuyup değerlendireceklerini, bir aile sistemini nasıl analiz edeceklerini öğrenmeden mezun olmaktadır. Oysa Avrupa Sosyal Şartı'nın 17. maddesi, devlete çocukların korunması için **nitelikli personel ve hizmet sunma yükümlülüğü** getirmektedir. Bu yükümlülük, sadece sosyal hizmet uzmanları için değil, aynı zamanda çocuklarla çalışan hâkim, savcı ve avukatlar için de **özel eğitim zorunluluğu** anlamına gelir (Pekin Kuralları Kural 22). Ne yazık ki, 2026 Türkiye'sinde bu eğitim hâlâ sağlanmamış, Yücel'in "farklı gezegenler" metaforu bir türlü aşılamamıştır.

4. "Aile Sistemleri Teorisi" ve Sosyal İnceleme Raporunun İşlevsizliği – Anayasa'nın 124. Maddesine Aykırı Yönetmelik Düzenlemeleri

Yücel, aile sistemleri teorisine özel bir önem atfeder. Ona göre, "kişiyi anlamının biricik yolu bireye aile içinde bakılması ve aile içindeki etkileşimin anlaşılmasıdır." Bu teori, çocuğun üstün yararını anlamının özel yöntemidir. Teoride iki önemli kavram vardır: "**karşılıklı etkileşim**" ve "**sorumluluk paylaşımı**".

Sosyal inceleme raporu (SİR), işte bu teorinin uygulama alanıdır. Bir SİR, sadece çocuğun tek başına değerlendirilmesi değil, onun aile sistemi içindeki konumunun, aile dinamiklerinin, iletişim kalıplarının, güçlü ve zayıf yanlarının analiz edilmesidir. Oysa bugün Türkiye'de SİR'ler, ya hiç yaptırılmamakta ya da **yetkisiz kişilerce** (sosyolog, psikolog, öğretmen ve pedagoji bilimi olmamasına rağmen "pedagog" unvanıyla çalışan kişiler) birkaç görüşmeye dayanarak, aile sistemini hiç analiz etmeden düzenlenmektedir.

Adil yargılama hakkı ve çocukların üstün yararı bağlamında Yücel'in de belirttiği gibi, "12-15 yaş grubu çocuklar için çocuk mahkemelerinde norm haline getirilen SAR/SİR, hazırlandığı koşullar ve buna dayalı içerikleri çocuğun psiko-sosyal dünyasını yansıtmaktan yoksun olarak sosyal görüşme raporuna dönüşmüştür." İşte bu dönüşüm, adaletin merhametsizleşmesinin, Javert'çi bir anlayışın egemen olmasının temel nedenlerinden biridir. Çünkü **teşhis yoksa tedavi de yoktur**. Çocuğun aile sistemi içindeki travması, yoksulluğu, ihmal ve istismar öyküsü analiz edilmezse, mahkeme sadece "suç" a odaklanır, "**çocuğu**" unuttur.

Bu noktada, 24 Aralık 2006 tarihli yönetmeliğin **Anayasa'nın 124. maddesine aykırılığını** bir kez daha vurgulamak gerekir: Yönetmelik, kanunda (ÇKK m. 35) olmayan

bir **hekim raporu zorunluluğu** getirerek 12-14 yaş grubunda SİR'i fiilen işlevsiz kılmış; 15-18 yaş grubunda ise "gerektiğinde" ibaresiyle SİR'i isteğe bağlı hale getirerek koruyucu ve önleyici tedbirlerin tamamen yok sayılmasına yol açmıştır. Danıştay'ın yerleşik içtihatlarına göre, "yönetmelik maddesi ile kanunda öngörülmeleyen bir şartın getirilmesi normlar hiyerarşisine aykırılık oluşturur." Bu nedenle, **2006 yönetmeliğinin iptali için Danıştay'da dava açılması kaçınılmaz bir zorunluluktur.**

(Ek: Bu dava açılmadığı sürece, her gün yüzlerce çocuk usulsüz SİR'lerle yargılanmaya, hekim raporu gölgesinde mağdur edilmeye devam edecektir.)

5. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi – BMÇHS m. 3, Anayasa m. 41 ve Sosyal İnceleme Raporunun Üç Temel İşlevi

Yücel'in makalesinde doğrudan "üstün yarar" başlığı açılmasa da, terapötik hukuk, aile sistemleri teorisi ve "islah" kavramı üzerinden kurduğu çerçeve, çocuğun üstün yararı ilkesinin ta kendisidir. BMÇHS m. 3 şöyledir: "Kamu ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun üstün yararı temel olarak dikkate alınacaktır." Anayasa'nın 41. maddesi de devlete aktif koruma yükümlülüğü getirmektedir.

Sosyal inceleme raporu (SİR), üstün yarar ilkesini somutlaştıran **üç temel işlevi** yerine getirir:

İşlev	Açıklama	Yetkisiz SİR / SİR yokluğunda ihlal
Sosyal teşhis (tanı)	Çocuğun ailesi, okulu, arkadaş çevresi, ekonomik koşulları, travma öyküsü, risk ve koruyucu faktörler analiz edilir.	Yanlış veya eksik teşhis, yanlış müdahaleyi doğurur; çocuk korunamaz.
Risk yönetimi	Bilgi yönetimi, risk değerlendirme ölçekleri ile olası istismar, ihmal, suça yönelme ve tekrarlama riski önceden tespit edilir.	Risk tespiti yapılmadığı için çocuk korunmasız ortamda bırakılır, zarar devam eder, toplumun dışına itilir.
Müdahale planlaması	Hangi tedbire, ne süreyle, hangi sıklıkta, hangi aşamada, kim tarafından uygulanacağı, nasıl izleneceği, hangi durumda değiştirileceği gösterilir.	Şablon planlar işe yaramaz; çocuk ya hiç destek alamaz ya da yanlış destek alır.

Yetkisiz kişilerce düzenlenen bir SİR (veya hiç düzenlenmeyen SİR), bu üç işlevi de yerine getiremez. Sonuç: Çocuğun üstün yararı ihlal edilir, hak sahipliği fiilen engellenir. Yücel'in

“istatistiksel özürlülük” olarak adlandırdığı durum, işte bu hak sahipliği yoksunluğunun sayısal tezahüründen ibarettir.

Ayrıca 2025 yılı itibarıyla adalet sistemindeki 1.307.810 çocuğun her biri, bu hak sahipliği yoksunluğunun birer kurbanıdır. Her sayının arkasında bir travma, bir kesintiye uğramış çocukluk, bir aile dramı vardır.

6. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı'nın Bağlayıcılığı – Anayasa m. 90'ın İhlali

Türkiye'nin taraf olduğu ve **Anayasa m. 90** uyarınca iç hukukta kanunlardan üstün bağlayıcılığı bulunan uluslararası sözleşmeler, Yücel'in terapötik hukuk anlayışını doğrudan desteklemektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS):

- **Madde 6 (Adil yargılanma hakkı):** Yetkisiz SİR veya SİR yokluğu, silahların eşitliğini bozar, çelişmeli muhakemeyi imkânsızlaştırır.
- **Madde 17 (Hakların kötüye kullanılması yasağı):** Yetkisiz kişilerin SİR düzenlemesi, çocuğun haklarının yok edilmesine zemin hazırlar.
- **Madde 18 (Kısıtlamaların sınırlanması):** SİR'in amacı çocuğu korumak iken, yetkisiz rapor nedeniyle verilen tutuklama kararı, bu amacın dışında bir kısıtlama oluşturur.

Avrupa Sosyal Şartı (AŞS) – 5547 sayılı Kanun'la iç hukuk parçası:

- **Madde 14 (Sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı):** Yetkisiz SİR, çocuğun nitelikli sosyal hizmete erişimini engeller.
- **Madde 16 (Ailenin korunması):** Yetkisiz SİR, ailenin gereksiz yere dağılmasına veya riskli ortamda kalmasına yol açar.
- **Madde 17 (Çocukların ve gençlerin korunması – nitelikli personel zorunluluğu):** Yetkisiz SİR veya SİR yokluğu, devletin nitelikli personel ve hizmet sunma yükümlülüğünü ihlal eder.

Ne yazık ki, ÇKK m. 3'teki “sosyal çalışma görevlisi” tanımı ve 2006 yönetmeliğinin aykırı hükümleri, bu sözleşmeleri fiilen etkisiz hale getirmektedir. **Anayasa m. 90'ın ihlali açıktır.** Yücel'in “farklı gezegenler” metaforu, uluslararası hukukun bağlayıcılığı ile iç hukuk arasındaki uçurumda da karşılığını bulmaktadır.

7. Anayasa'nın 137. Maddesi ve Yetki Gaspı Karşısında Pasif Kalamayız

Anayasa'nın 137. maddesi, kanunsuz emrin yerine getirilmemesini düzenler: “Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı

görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez.”

Yetkisiz bir kişiye SİR düzenleme emri (ÇKK m. 3’ün geniş yorumuna dayanarak bir sosyoloğu, psikoloğu veya öğretmeni görevlendirmek), konusu suç teşkil eden bir emirdir (TCK m. 262 – kamu görevinin usulsüz üstlenilmesi). Bu emir, alt kademedeki kamu görevlisi tarafından **hiçbir suretle yerine getirilmemelidir**. Aynı şekilde, 2006 yönetmeliğinin kanuna aykırı hükmünü uygulayan idareci, görevi kötüye kullanma (TCK m. 257) suçunu işlemektedir. Yücel’in “aktif direniş” olarak adlandırabileceğimiz bu anayasal yükümlülük, ne yazık ki Türkiye’de kamu görevlileri tarafından yerine getirilmemekte, **pasif kalınmaktadır**. 24 Nisan 2026 SHUDER webinarındaki eğitimci avukatın “mevcut hukuk böyle” diyerek yetki gaspını meşrulaştırması da, Anayasa m. 137 karşısında ayrı bir sorumluluk alanı oluşturmaktadır (TCK m. 278, 279 – suçu bildirmeme).

(Ek: Bugün hâlâ, bir sosyolog veya psikolog tarafından düzenlenen her SİR, bir TCK m.262 suçudur. Bu suçu işleyenler hakkında suç duyurusunda bulunmak, baroların ve avukatların görevidir.)

8. Sayıların Ardındaki İnsanı Görmek

Yücel’in makalesinin en çarpıcı cümlelerinden biri şudur: “Hukuk fakültesi bana, tamamen benzer, aynı iki durumun nasıl farklı olduğunu göstermeyi öğretti.” Oysa bugünkü adalet sistemimiz, tam tersine, birbirinden çok farklı iki çocuğu (biri aç olduğu için ekmek çalan, diğeri bir çetenin parçası olan) aynı kefeye koyup “katalog suç” deyip tutuklayabilmektedir. Bu, hukukun insanı unuttuğunun, farklılıkları görmezden geldiğinin en somut kanıtıdır.

İnsancıl hukukçular arasında ki hukukçu Yücel, “islah” kavramının aslında binlerce yıllık bir geçmişi olduğunu, Kuran’da bile 400’den fazla yerde geçtiğini hatırlatır: “İşte bize ait bir kavramı bizler sosyalleştirememişiz.” Bugün, ÇKK ve TCK m. 31 ile cezalandırmaya odaklı hukuk anlayışının acı örneklerinden Emirhan Nas’ın intiharı, Kemal Utku Taş’ın ölümü, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş’ta katledilen çocuklar, işte bu “**sosyalleştirilememiş islah kavramının**” bedelidir.

Dolayısıyla Prof. Dr. Mustafa T. Yücel’in makalesi, bizlere istatistiklerin arkasındaki insanı görmemiz gerektiğini, hukukun sadece kural yığını olmadığını, aynı zamanda bir önleyici, iyileştirici ve tedbirleri de içeren terapötik araç olduğunu hatırlatır. Bugün Türkiye’de çocuk adalet sisteminin yaşadığı kriz, tam da bu terapötik boyutun dışlanması, sosyal hizmetin yok sayılması, hukuk eğitiminin insanı unutması ve yargı aktörlerinin “farklı gezegenler”de yaşamaya devam etmesidir.

9.Çocuk ve Gençleri Korumak için ADALETİ aramak ?

İnsanı anlama konusunda yardımcı olan Prof.Dr.Mustafa T. Yücel'in sosyal hizmetler ile ilgili değerli makalesi birlikte ele alındığında görüldüğü gibi "Adalet"ın sadece hukukçulara emanet edilemez olduğunu da aslında cesaretle bir şekilde öne çıkarmaktadır. Adalet aranırken hukuk eli ile "zehirli ağacın meyvesinin zehirli olması gibi de olabilir. Ya da olmayabilir mi ? gibi soruya neden olabilmektedir.

Özellikle de adalet'in, eğitimi dahil hukuk eli ile araçsallaşmasına ve cellatlaştırılmasına yardım edebilmesi gibi bir durum bu soruyu daha da gerekli kılmaktadır. Diğer yandan "Adalet" aslında hukuk eli ile kendi travmasını da üretmektedir.

Bu bağlamda hukukta var olan "zehirli ağacın meyvesi" (fruit of the poisonous tree) doktrini, usulsüz elde edilen delilin yargılamada kullanılmayacağını belirtmek içindir. Bu metaforu çocuk adaletine uyarladığımızda soruyoruz: **Ya adalet sisteminin kendisi zehirli bir ağaçsa?** Ya hukukçuların tekelci, sorgulamayan, sosyal bilimlerle işbirliği yapmayan, yetki gaspını görmezden gelen yaklaşımı, o ağacın köklerini çürütüyorsa?

Zehirli ağaç, işte bu sistemdir:

- ÇKK m.3'teki "sosyal çalışma görevlisi" tanımıyla yetki gaspını meşrulaştıran yasa koyucu,
- 2006 yönetmeliğiyle SİR'i işlevsiz kılan ve Anayasa m.124'ü ihlal eden bürokrasi,
- "Mevcut hukuk böyle" diyerek pasif kalan eğitmen avukatlar,
- Sorunu tespit edip eyleme geçmeyen akademisyenler,
- SİR alınmadan veya yetkisiz kişilerin raporuyla çocukları hapse gönderen hâkimler.

Bu ağacın meyveleri de zehirli olacaktır. Zehirli meyveler, her yıl 1,3 milyon çocuğun hayatına dokunan haksız soruşturmalar, usulsüz mahkûmiyetler, travmatik tutuklamalar ve geleceği kararan genç bedenlerdir.

Ancak – ve bu büyük bir ancak – "Ya da olmayabilir."

Zehirli bir ağaç bile, eğer kökleri temizlenirse, eğer toprağı değiştirilirse, eğer ona iyi bakılırsa, bir gün meyve verebilir. Belki de o meyve zehirli değildir. Belki de sistem değiştiğinde, hukukçular sosyal hizmet uzmanlarıyla, sosyal çalışmacılarla el ele verdiğiğinde, SİR yeniden bir teşhis aracına dönüştüğünde, giyotin cellatları bıçaklarını bıraktığında, **adalet ağacının meyveleri tatlı ve iyileştirici olabilir.**

İşte Yücel'in "gerçekçi yaklaşım"ının özü budur: **Adalet, kâğıt üzerindeki soyut kurullarla değil, somut insanın deneyimiyle sınanır.** Eğer o deneyim zehirliyse, ağaç zehirlidir. Eğer o deneyim iyileştiriciyse, ağaç sağlıklıdır. Adaleti sadece hukukçulara emanet etmek, ağacın bakımını sadece bir bahçivana bırakmak gibidir. Oysa bir ağacın sağlıklı olması için toprak bilimciye, böcek uzmanına, su kaynakları mühendisine de ihtiyaç vardır. Çocuk adaletinin sağlıklı olması için de sosyal hizmet uzmanına, psikoloğa, sosyoloğa, çocuk gelişimciye, eğitimciye ihtiyaç vardır.

Bu nedenle, cellatları yaratan, üreten şey, hukukçuların tek başına iktidarı değil; **diğer disiplinleri dışlayan, onların araçlarını yok sayan, yetki gaspını normalleştiren**

sistemin kendisidir. Zehirli ağacın meyvesinin zehirli olması kader değildir. Değişim mümkündür. Ama değişim için önce ağacın zehirli olduğunu kabul etmek, sonra da onu iyileştirmek için harekete geçmek gerekir.

Adaleti, çocukları ve insanlığı anlamak için emek ve çaba önceliktir. Günümüz içinde bir dönüm noktası olup nasıl bir adalet bakmanın sınav günüdür. 20 yıldan beri çocuk ve gençlere yönelik süre gelen araçsallaşma ve cellatlaşma ile adaletin örselenmesinin engellenmesi için bir görev olan TBMM Araştırma Komisyonu'nun ve tüm paydaşların, Yücel'in yıllar önce işaret ettiği bu sorunları artık görmesi ve "sayılar yerine hukuk ve adalet bakışı"nı yeniden inşa etmesi gerekmektedir.

Ayrıca adalet yönetimi riskleri birlikte içerir. Öngörülülükle birlikte tanı ve teşhis arasında sosyal teşhis öncelik olup teddir ve uygulamalar aynı zamanda insana bakmak ve görmek içinde önceliktir. Bunun için uzmanlık ve bilimselliği gerektirmektedir. Yönetimsel beceri de buna bağlıdır. Bilgi eksikliği ile bu yöndeki eksiklik sadece korku üretmeye yardım eder. Cezaların artması bir çözüm olabilmektedir. Ancak çaresizliğin de ilanıdır. Doğru bilgi ve gerçeklik bunun için öncelik olup çocukları sevmek ise kurallara dayalı koruma için saygıyı da öncelik yapmaktadır. Aksi halde, ne kadar cezaevi inşa edilirse edilsin, ne kadar tutuklama kararı verilirse verilsin, ne kadar "katalog suç" listesi genişletilirse genişletilsin, **adalet tecelli etmeyecek, ya çocukların gelecekleri karartılacak ,ya da çocuklar canlı ve cansız bir şekilde ölmeye devam edecektir.**

Ve unutmayalım ki, Yücel'in dediği gibi: Adaleti koruyacak bir hukuk eğitimi veremediğimizde, adaletin de bizi koruyamayacağı bilinmeli ve bunun sorumluluğun da biz akademisyenlerin omuzlarında olacağı bilinmelidir." demektedir.

10.TBMM Araştırma Komisyonu'na Çağrı

Adaleti, çocukları ve insanlığı anlamak için emek ve çaba önceliktir. Günümüz içinde bir dönüm noktası olup nasıl bir adalet bakmanın sınav günüdür. 20 yıldan beri çocuk ve gençlere yönelik süre gelen araçsallaşma ve cellatlaşma ile adaletin örselenmesinin engellenmesi için bir görev olan TBMM Araştırma Komisyonu'nun ve tüm paydaşların, Yücel'in yıllar önce işaret ettiği bu sorunları artık görmesi ve "sayılar yerine hukuk ve adalet bakışı"nı yeniden inşa etmesi gerekmektedir. Aksi halde, ne kadar cezaevi inşa edilirse edilsin, ne kadar tutuklama kararı verilirse verilsin, ne kadar "katalog suç" listesi genişletilirse genişletilsin, **adalet tecelli etmeyecek, ya çocukların gelecekleri karartılacak ,ya da çocuklar canlı ve cansız bir şekilde ölmeye devam edecektir.** Ve unutmayalım ki, Yücel'in dediği gibi: Adaleti koruyacak bir hukuk eğitimi veremediğimizde, adaletin de bizi koruyamayacağı bilinmeli ve bunun sorumluluğun da biz akademisyenlerin omuzlarında olacağı bilinmelidir." demektedir.

Komisyon için somut görevler: ÇKK m.3'teki "suça sürüklenen çocuk" şeklindeki "garabet tanım"ı değiştirmek, 2006 yönetmeliğini iptal ettirmek, UNICEF'in "Sosyal Çalışma Görevlisi için El Kitabı"nı incelemek ve kaldırmak, yetki gaspına karşı pilot dava başlatmak,

TCK m.280'in uygulanmasını sağlamak ve tüm bunları 6 ay içinde tamamlamak üzere bir yol haritası hazırlamak.

Ve unutmayalım ki, Yücel'in dediği gibi: **"Adaleti koruyacak bir hukuk eğitimi veremediğimizde, adaletin de bizi koruyamayacağı bilinmeli ve bunun sorumluluğunun da biz akademisyenlerin omuzlarında olacağı bilinmelidir."**

Gerçekçi ve insancıl yaklaşım, hukuku sosyal hizmetle bütünleştirmeyi, Mars ve Venüs'ü aynı gezegende buluşturmaya, rakamların ardındaki insanı görmeyi gerektirir. Adil yargılama hakkı ve adalet için esas olan, adalet sarayları ne kadar görkemli olursa olsun, tek bir çocuğun onurunu kurtaramıyorsa sistem iflas etmiş demektir.

Prof. Dr. Mustafa T. Yücel'in aydınlatıcı analizi, 2026 Türkiye'sinde hâlâ yol göstericidir. Bu makale, sadece bir akademik metin değil; **adalet sistemimizi insanileştirme çağrısıdır.**

10.05.2026

SHU Nihat Tarımeri

Zürich Gençlik Savcılığı (Eski) Sosyal Çalışmacı ,Sosyal Hizmet Uzmanı

Çocuk Koruma Türkiye (Koordinatör)

Not : 1. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621867> Erşim.05.05.2026

2. <https://www.cocukkorumaturkiye.com/> da yer alan bilgiler ile derlenmiştir.